

Natalia Oślizło-Doskocz

WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa

ORCID: 0000-0002-6832-1025

MECHANIZMY PRZECIWDZIAŁANIA POWÓDZTWOM TYPU *SLAPP* – ZAGADNIENIA WYBRANE

Wprowadzenie

Przedstawiciele amerykańskiej doktryny prawa wprowadzili w latach 80. XX w. termin *SLAPP* dla określenia strategicznych powództw mających na celu stłumienie debaty publicznej. Pojęcie to stanowi akronim od angielskich słów *Strategic Lawsuit Against Public Participation*¹. Amerykańscy profesorowie prawa, P. Canan i G.W. Pring, posłużyli się tym terminem, aby opisać powództwa wnoszone przeciwko konkretnym podmiotom w celu ich zniechęcenia do dalszego publicznego artykułowania swoich poglądów, co w konsekwencji prowadziło do zahamowania dyskusji społecznej². Amerykańska doktryna prawna wnosi istotny wkład w badania nad problematyką pozwów typu *SLAPP*, natomiast niektórzy przedstawiciele amerykańskiej sceny politycznej dostarczają przykładów praktycznego wykorzystania tego rodzaju powództw. W tym kontekście można przywołać przykład prezydenta USA, D. Trumpa. Dziennikarz T. O'Brien w swojej publikacji oszacował wartość majątku Trumpa, jednak sam Trump nie zgodził się z podanymi szacunkami, uznając je za zaniżone, i pozwał dziennikarza oraz wydawnictwo, z którym ten współpracował. Ostatecznie przegrał proces, po czym w wywiadzie stwierdził, że pozwani wydali na opłaty prawne więcej niż on, a jego celem było uprzykrzenie życia dziennikarzowi, z czego się bardzo cieszy³.

¹ Zob. P. Canan, G.W. Pring, *Studying strategic lawsuits against public participation: mixing quantitative and qualitative approaches*, „Law & Society Review” 1988, vol. 22, no. 2, s. 385–395, https://www.researchgate.net/publication/267938840_Studying_Strategic_Lawsuits_against_Public_Participation_Mixing_Quantitative_and_Qualitative_Approaches (30.07.2024); G.W. Pring, *SLAPPs: Strategic Lawsuits against Public Participation*, „Pace Environmental Law Review” 1989, no. 7, s. 3–21, <https://digitalcommons.pace.edu/pelr/vol7/iss1/11> (30.07.2024).

² Zob. P. Canan, G.W. Pring, *Studying strategic...*; G.W. Pring, *SLAPPs...*

³ Zob. P. Farhi, *What really gets under Trump's skin? A reporter questioning his net worth*, „The Washington Post”, 8.03.2016, https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/that-time-trump-sued-over-the-size-of-hiswallet/2016/03/08/785dee3e-e4c2-11e5-b0fd-073d5930a7b7_story.html

Problematyka powództw typu *SLAPP* nierozzerwalnie wiąże się z kwestią wolności słowa. Wolność słowa, nazywana również wolnością wypowiedzi, jest gwarantowana zarówno przez prawo międzynarodowe, jak i prawo polskie. W tym przedmiocie warto nadmienić, że Karta praw podstawowych Unii Europejskiej w art. 11 odnosi się do wolności wypowiedzi, wskazując, że jest to wolność przysługująca każdemu⁴. Wolność ta obejmuje m.in. prawo do głoszenia poglądów, które mogą wywoływać całe spektrum emocji: od pozytywnych, przez neutralne, aż po wzburzenie i irytację⁵.

Na płaszczyźnie prawa krajowego wolność słowa jest gwarantowana konstytucyjnie. Artykuł 54 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, że każda jednostka ma zapewnioną wolność wyrażania swoich poglądów, wolność pozyskiwania informacji oraz wolność ich rozpowszechniania⁶. Wolność ta jest gwarantowana każdemu, „w wymiarze indywidualnym służy doskonaleniu intelektualnemu jednostki, rozwojowi jej osobowości i samorealizacji, a w wymiarze zbiorowym jest koniecznym warunkiem funkcjonowania demokracji, umożliwia bowiem debatę publiczną, artikulację swoich potrzeb przez suwerena oraz kontrolę osób, które w imieniu suwerena sprawują władzę”⁷.

Wolność słowa ma znaczenie fundamentalne. Publiczne artykułowanie poglądów, zwłaszcza krytycznych wobec postaw, zachowań i działań konkretnych osób oraz instytucji, może jednak wywoływać ich sprzeciw oraz chęć zahamowania dyskusji społecznej wokół niewygodnych dla nich tematów. Jednym ze sposobów uciszania niewygodnych krytyków jest wytoczenie przeciwko nim procesu sądowego, którego podstawę prawną stanowią przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych (art. 23 k.c. i art. 24 k.c.). Powództwa te mają na celu przede wszystkim stłumienie krytyki i wywołanie efektu mrożącego w stosunku do osób angażujących się w debatę publiczną. W doktrynie zwraca się także uwagę, że sprawy typu *SLAPP* stanowią nie tylko domenę prawa cywilnego, ale mogą również przyjąć formę prywatnych aktów oskarżenia o zniesławienie lub zniewagę, stanowiąc przedmiot postępowania karnego⁸. Analiza prawnokarnego aspektu omawianego zagadnienia znacząco wykracza jednak poza ramy przedmiotowego opracowania, dlatego zagadnienie to zostało jedynie zasygnalizowane.

(22.08.2024); E. Bazelon, *Billionaires vs. the Press in the Era of Trump*, „The New York Times Magazine”, 22.11.2016, <https://www.nytimes.com/2016/11/22/magazine/billionaires-vs-the-press-in-the-era-of-trump.html> (22.08.2024).

⁴ Zob. art. 11 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.U. UE C 2007, nr 303, s. 1 ze zm.).

⁵ Zob. T. Jurczyk, *Prawa jednostki w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Warszawa 2009, s. 86.

⁶ Art. 54 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

⁷ M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, s. 200.

⁸ Zob. Z. Nowicka, *Instrumenty ochrony przeciwko SLAPP-om w polskim postępowaniu cywilnym (analiza zagadnienia na tle projektowanych regulacji EU)*, „Państwo i Prawo” 2024, z. 1, s. 76–77.

Strona pozwana w procesie cywilnym zasadniczo może obawiać się możliwości przegrania sprawy i konsekwencji takiego zdarzenia, musi zaangażować siły i środki w swoją obronę, ponieść ewentualne koszty sądowe, w tym koszty zastępstwa profesjonalnego pełnomocnika, a także przygotować się na często długotrwały proces. Wszystkie te elementy mają mrożący wpływ na uczestników debaty publicznej. Nawet jeśli strona pozwana ostatecznie wygra sprawę i odzyska poniesione koszty, wśród tych kosztów zasadniczo nie znajdzie się rekompensata za stres, poczucie niepewności wywołane możliwością przegrania sprawy oraz inne negatywne aspekty wynikające z bycia pozwanym w procesie sądowym. Powództwa typu *SLAPP* mogą negatywnie wpływać na zdrowie fizyczne i psychiczne strony pozwanej, co skutecznie zniechęca ją do udziału w debacie publicznej⁹. Wskazane powództwa można więc rozpatrywać w kategoriach czynów naruszających wolność słowa.

Dyrektywa w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywiste bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowań sądowymi

Problematyka powództw *SLAPP* została dostrzeżona na gruncie prawa unijnego. W kwietniu 2024 r. Parlament Europejski i Rada przyjęły dyrektywę w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywiste bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowań sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”)¹⁰. Akt ten posługuje się pojęciem *SLAPP* dla określenia strategicznych powództw mających na celu stłumienie debaty publicznej. Do podmiotów szczególnie narażonych na tę kategorię powództw zaliczono m.in. dziennikarzy, wydawców, organizacje medialne, sygnalistów, obrońców praw człowieka, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, organizacje pozarządowe (NGO), związki zawodowe, artystów, naukowców oraz nauczycieli akademickich¹¹. W dyrektywie wprost wyrażony został jej cel, którym jest „usunięcie przeszkód utrudniających prawidłowy przebieg postępowania cywilnego, a jednocześnie zapewnienie ochrony osobom fizycznym i prawnym, które angażują się w debatę publiczną w sprawach leżących w interesie

⁹ Zob. R.D. Richards, *A SLAPP in the Facebook: Assessing the Impact of Strategic Lawsuits Against Public Participation on Social Networks, Blogs and Consumer Gripe Sites*, „The DePaul Journal of Art, Technology & Intellectual Property Law” 2011, no. 21, <https://via.library.depaul.edu/jatip/vol21/iss2/2/> (26.10.2024).

¹⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1069 z 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywiste bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowań sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”) (Dz.U. UE L 2024, poz. 1069), dalej: dyrektywa.

¹¹ Zob. motywy (6) preambuły dyrektywy.

publicznym, (...) przed postępowaniami sądowymi, które są wszczynane przeciwko nim w celu powstrzymania ich od angażowania się w debatę publiczną”¹². Akt ten ustanawia normy minimalne, co oznacza, że państwa członkowskie nie mogą przyjmować niższych standardów ochrony osób angażujących się w debatę publiczną niż te wynikające z dyrektywy. Nie stoi to jednak na przeszkodzie przyjęciu regulacji korzystniejszych dla wskazanych podmiotów¹³.

Sprawozdawca projektu dyrektywy w Parlamencie Europejskim stwierdził, że „powództwa typu *SLAPP* stanowią zagrożenie dla praworządności. Poważnie naruszają prawa podstawowe, takie jak prawa do wolności wypowiedzi, informacji i zrzeszania się. Są one formą nękania prawnego i nadużycia systemu sprawiedliwości. Coraz częściej wytaczają je wpływowe osoby i organizacje, aby uniknąć kontroli publicznej. Naszych sądów nie powinno się wykorzystywać dla osiągnięcia osobistych korzyści”¹⁴.

Katalog spraw, do których przepisy dyrektywy mają zastosowanie, jest ograniczony, bowiem mieszczą się w nim wyłącznie sprawy cywilne lub handlowe mające skutki transgraniczne¹⁵. Dla celów tego aktu prawnego przyjmuje się, że sprawa ma skutki transgraniczne, chyba że obie strony mają miejsce zamieszkania lub siedzibę w tym samym państwie członkowskim co sąd rozpoznający sprawę i wszystkie inne elementy istotne dla danej sytuacji znajdują się wyłącznie w tym państwie członkowskim (art. 5 ust. 1 dyrektywy). Wskazany artykuł ustanawia więc domniemanie skutków transgranicznych¹⁶. Do spraw, które nie mają charakteru transgranicznego, dyrektywa nie ma zastosowania, co jest o tyle istotne, że obecnie w Polsce nie obowiązują szczególne regulacje prawne dotyczące powództw typu *SLAPP*. Aktualnie można już usłyszeć głosy, iż skuteczne działanie przeciwko postępowaniom sądowym nakierowanym na stłumienie debaty publicznej powinno być oparte na mechanizmach, które są spójne na poziomie transgranicznym i krajowym¹⁷.

¹² Zob. motyw (6) preambuły dyrektywy.

¹³ Zob. motyw (21) preambuły dyrektywy.

¹⁴ Komunikat Prasowy Parlamentu Europejskiego, *Nowe przepisy unijne o powództwach mających tłumić głosy krytyki*, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240223IPR18074/nowe-przepisy-unijne-o-powodztwach-majacych-tlumic-glosy-krytyki> (26.10.2024).

¹⁵ Zob. motyw (19) preambuły dyrektywy, art. 2 dyrektywy.

¹⁶ Zob. I. Kunicki, *Kilka uwag na temat projektu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed ewidentnie bezpodstawnymi lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”)*, „Kultura Prawna. Czasopismo Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris” 2023, nr 6, <https://thelegalculture.com/legal/article/view/119/144> (26.10.2024).

¹⁷ Zob. opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed ewidentnie bezpodstawnymi lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”)” (COM(2022) 177 final – 2022/0117 COD), Dz.U. UE C 2023, nr 75, poz. 143.

Postępowanie sądowe zmierzające do stłumienia debaty publicznej

Dyrektywa posługuje się pojęciem postępowań sądowych zmierzających do stłumienia debaty publicznej. Właściwe rozumienie tego terminu jest na tyle istotne, że w art. 4 pkt 3 wskazanego aktu zawarto jego definicję, podając, że „stanowiące nadużycie postępowanie sądowe zmierzające do stłumienia debaty publicznej oznacza postępowanie sądowe, które nie zostało wszczęte w celu faktycznego dochodzenia lub wykonania prawa, ale którego głównym celem jest uniemożliwienie, ograniczenie lub penalizacja debaty publicznej, często przy wykorzystaniu braku równowagi sił między stronami, w ramach którego wnoszone są bezzasadne roszczenia”. Podstawową kwestią, jaka wyłania się po analizie przytoczonej definicji, jest problem ustalenia przez sąd celu, w jakim zainicjowano postępowanie sądowe. Zadanie to jest ważne z uwagi na fakt, że jego wykonanie warunkuje możliwość zastosowania mechanizmów procesowych przewidzianych w przypadku wniesienia powództwa typu *SLAPP*.

Ustalenie celu, który strona chce osiągnąć, inicjując postępowanie cywilne, w niektórych przypadkach może powodować trudności. Czynność ta wymaga zasadniczo ustalenia dwóch celów postępowania: pierwszy z nich to cel deklarowany przez stronę, natomiast drugi – to cel rzeczywisty. Ustalając cel rzeczywisty, należy mieć na uwadze stan faktyczny i prawny sprawy oraz przewidywane skutki, które wywoła wniesione powództwo¹⁸. Zadanie to spoczywa na sędzie rozpoznającym sprawę.

Dyrektywa w art. 4 pkt 3 w sposób przykładowy wymienia elementy, które przemawiają za tym, że powództwo zmierza do stłumienia debaty publicznej, wskazując, że są to:

- „a) nieproporcjonalny, nadmierny lub nieuzasadniony charakter roszczenia lub jego części, w tym zawyżona wartość przedmiotu sporu;
- a) fakt wszczęcia przez powoda lub strony powiązane wielu postępowań w związku z podobnymi sprawami;
- b) zastraszanie, nękanie lub groźby ze strony powoda lub przedstawicieli powoda przed rozpoczęciem lub w toku postępowania, jak również podobne zachowanie powoda w podobnych lub równoległych sprawach;
- c) stosowanie w złej wierze taktyk procesowych, takich jak opóźnianie postępowania, oszukańczy lub stanowiący nadużycie wybór sądu ze względu na możliwość korzystniejszego rozstrzygnięcia sprawy (ang. *forum-shopping*) lub cofnięcie pozwu – jeśli jest działaniem w złej wierze – na późniejszym etapie postępowania”.

Taktyki procesowe wykorzystywane w ramach postępowania sądowego zmierzającego do stłumienia debaty publicznej stanowią działania, które pod pozorem poszukiwania przez powoda ochrony prawnej służą do powstrzymania wolności

¹⁸ Zob. Ł. Błaszczak, *Czy jest możliwe zastosowanie sankcji w postaci odrzucenia lub zwrotu apelacji wniesionej w warunkach nadużycia prawa procesowego?*, „Palestra” 2022, nr 1–2, s. 248–249.

wypowiedzi. Istotnym elementem tych działań jest zła wiara powoda. Zgodnie z dyrektywą taktyki te nie muszą być stosowane wyłącznie w toku postępowania, mogą zaistnieć także przed jego wszczęciem. Ocena w przedmiocie tego, czy konkretny proces zmierza do stłumienia debaty publicznej, musi uwzględniać również zachowanie powoda w fazie przedprocesowej, w tym ewentualne groźby dotyczące zastosowania środków prawnych, obliczone na zastraszenie oponenta¹⁹.

Mechanizmy prawne mające na celu przeciwdziałanie pozwom typu *SLAPP*, przewidziane w dyrektywie

W dyrektywie przewidziano mechanizmy prawne mające na celu przeciwdziałanie pozwom typu *SLAPP*. Część z nich została ukształtowana jako środki procesowej ochrony pozwanego, inne natomiast stanowią swoistą sankcję dla powoda za wytoczenie takiego powództwa.

Do środków procesowych ukierunkowanych na ochronę pozwanego zalicza się możliwość złożenia przez niego wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Istotą wskazanego środka jest zobowiązanie powoda przez sąd lub trybunał rozpoznający sprawę do udzielenia zabezpieczenia w zakresie szacunkowych kosztów postępowania. Koszty te mogą obejmować zarówno koszty zastępstwa procesowego pozwanego, jak i – jeżeli prawo krajowe tak stanowi – również odszkodowanie (art. 6 w zw. z art. 10 dyrektywy). W doktrynie wskazuje się, że wskazane zabezpieczenie jest środkiem, który może utrudnić powodowi dochodzenie roszczeń²⁰.

Pozwanemu przysługuje także prawo do złożenia wniosku o oddalenie na wczesnym etapie postępowania powództwa zmierzającego do stłumienia debaty publicznej z uwagi na jego oczywistą bezzasadność (art. 6 w zw. z art. 11 dyrektywy). Ciężar udowodnienia zasadności roszczenia spoczywa na powodzie (art. 12 dyrektywy). Szczególnie istotne jest, że dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia powodowi środka odwoławczego od orzeczenia, w którym na wczesnym etapie postępowania oddalono jego powództwo (art. 13 dyrektywy). Oddalenie na wczesnym etapie oczywiście bezzasadnego powództwa typu *SLAPP* może nastąpić z urzędu – jeżeli państwo członkowskie dopuści taką możliwość (art. 6 ust. 2 dyrektywy).

Dyrektywa reguluje również możliwość zasądzenia kosztów postępowania od powoda, wskazując, że państwa członkowskie zapewniają możliwość obciążenia powoda wszystkimi rodzajami kosztów postępowania przewidzianymi przez prawo krajowe, w tym pełnymi kosztami zastępstwa procesowego poniesionymi przez pozwanego, z tym zastrzeżeniem, że nie mogą być one nadmierne (art. 14 ust. 1 dyrektywy).

¹⁹ Zob. motyw (28) preambuły dyrektywy.

²⁰ Zob. I. Kunicki, *Kilka uwag...*

Zastanawiającym rozwiązaniem jest regulacja przewidziana w art. 14 ust. 2 analizowanego aktu, bowiem nakłada ona na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia pozwanemu zwrotu pełnych kosztów zastępstwa procesowego – nawet w sytuacji, gdy koszty te są wyższe niż koszty określone w tabelach opłat ustawowych. Rozwiązanie to otwiera pole do nadużyć – chociażby w zakresie sztucznego generowania kosztów poprzez ustanowienie wielu pełnomocników²¹.

W zakresie sankcji dla powoda za wytoczenie omawianego typu powództwa (art. 6 w zw. z art. 15 dyrektywy) należy wskazać, że państwa członkowskie są zobowiązane zapewnić sądom i trybunałom możliwość nałożenia na powoda kar lub innych stosownych środków (do których zalicza się np. rekompensatę za szkody oraz opublikowanie orzeczenia sądowego) – jeżeli prawo danego kraju przewiduje takie środki.

Czy w polskim systemie prawnym potrzebna jest odrębna regulacja dotycząca powództw typu *SLAPP* w sprawach, które nie mają charakteru transgranicznego?

Polska, podobnie jak pozostałe państwa członkowskie Unii Europejskiej, obowiązana jest wdrożyć przepisy niezbędne do wykonania dyrektywy do 7 maja 2026 r. (art. 22 dyrektywy). Aktualnie w polskim systemie prawnym nie funkcjonują regulacje, które wprost odnosiłyby się do problematyki powództw typu *SLAPP* w sprawach transgranicznych czy też w sprawach, które takiego charakteru nie mają. Nie oznacza to jednak, że postępowanie cywilne nie przewiduje mechanizmów, które mogą mieć zastosowanie w przypadku powództw tego typu. W tym zakresie wskazać należy, że strony są obowiązane do kierowania się dobrymi obyczajami podczas dokonywania czynności procesowych (art. 3 k.p.c.). Nadto ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.) wprowadzono m.in. art. 4¹ k.p.c., który zakazuje nadużywania prawa procesowego przez strony i uczestników postępowania. W literaturze wyrażono bardzo daleko idący pogląd, w myśl którego powództwo będące w sprzeczności z klauzulą dobrych obyczajów, jak również stanowiące nadużycie prawa procesowego powinno zostać odrzucone jako niedopuszczalne²².

Należy mieć także na uwadze art. 191¹ k.p.c. odnoszący się do powództw oczywiście bezzasadnych. Oczywiście bezzasadne pozwy sąd może oddalić na posiedzeniu niejawnym, bez doręczenia odpisu pozwu osobie wskazanej jako pozwany. Wyrok z uzasadnieniem sąd doręcza tylko powodowi. W doktrynie wyrażono

²¹ Zob. *ibidem*.

²² Zob. K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Ereciński, Warszawa 2023, s. 199–200.

jednak pogląd, że o „oczywistej bezzasadności powództwa” możemy mówić zupełnie wyjątkowo, wyłącznie w odniesieniu do najbardziej rażących przypadków nieuzasadnionego wytoczenia powództwa. (...) A zatem w razie istnienia jakichkolwiek wątpliwości w kwestii, czy powództwo jest tylko bezzasadne, czy też jest bezzasadne w stopniu oczywistym, należy przyjąć, że mamy do czynienia jedynie ze «zwykłą» bezzasadnością powództwa»²³. W przypadku, gdy powództwo nie jawi się jako rażąco bezzasadne, nie można zastosować środków przewidzianych w art. 191¹ k.p.c.

W literaturze wskazuje się, że na gruncie dyrektywy przesłanka oddalenia powództwa na wczesnym etapie postępowania wynika z jego celu, którym jest stłumienie debaty publicznej²⁴. Takie szczegółowe rozwiązanie nie jest obecnie wprost wyartykułowane na gruncie k.p.c., jednak wymieniony cel powództwa można rozpatrywać w kategoriach naruszenia klauzuli dobrych obyczajów.

Odnosząc się do pozostałych mechanizmów przeciwdziałania pozwom typu *SLAPP* przewidzianych w dyrektywie, wskazać należy, że k.p.c. zakłada finansową odpowiedzialność strony przegrywającej sprawę za należne przeciwnikowi koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (art. 98 § 1 k.p.c.)²⁵. Rozwiązania przewidziane w tym zakresie w dyrektywie nie stanowią zatem zasadniczo nowości dla polskiego postępowania cywilnego. Jednak już przewidziane w art. 15 dyrektywy sankcje za wszczęcie sprawy stanowiącej nadużycie postępowania sądowego, zamierzającego do stłumienia debaty publicznej, nie są znane polskiemu procesowi cywilnemu. Dyrektywa jednak określa, że możliwość nakładania na stronę kar lub innych stosownych środków musi być przewidziana w prawie krajowym.

Rozwiązania przewidziane w art. 3 k.p.c., art. 4¹ k.p.c., art. 98 k.p.c. oraz art. 191¹ k.p.c. są zbliżone do mechanizmów przeciwdziałania powództwom typu *SLAPP* określonym w dyrektywie. Powstaje zatem pytanie o zasadność wprowadzania dodatkowych regulacji prawnych dotyczących wyłącznie spraw typu *SLAPP* w sytuacji, w której w k.p.c. funkcjonują już mechanizmy procesowe zbliżone do rozwiązań mających na celu przeciwdziałanie wnoszeniu powództw naruszających dobre obyczaje, przez co należy rozumieć również powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej. W tym zakresie należy wskazać, że art. 4¹ k.p.c. oraz art. 191¹ k.p.c., wprowadzone wspomnianą ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., obowiązującą od 7 listopada 2019 r. Tymczasem w 2022 r., czyli kilka lat po ich wprowadzeniu, Polska otrzymała niechlubny tytuł „*SLAPP COUNTRY OF THE YEAR*”²⁶

²³ Ł. Błaszczak, *Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191(1) k.p.c.*, Warszawa 2021, s. 139.

²⁴ Zob. I. Kunicki, *Kilka uwag...*

²⁵ Zob. J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Ereciński, Warszawa 2023, s. 904–925.

²⁶ Zob. *The European Slapp Contest 2022*, <https://www.the-case.eu/latest/the-european-slapp-contest-2022/> (3.10.2024).

przyznany przez Coalition Against SLAPPs in Europe (CASE) będącą koalicją organizacji pozarządowych z krajów europejskich. Wskazany tytuł jest przyznawany państwu, w którym istnieją dogodne warunki do wytaczania powództw typu *SLAPP*. W uzasadnieniu wyboru Polski podano, że niezależne media były regularnie atakowane powództwami typu *SLAPP*, co w rezultacie doprowadziło do tego, że mniejsze media oraz osoby działające na własny rachunek zaczęły stosować autocenzurę. Podano, że CASE udokumentowała w Polsce 29 powództw typu *SLAPP*, a ponadto wskazano, że „Gazeta Wyborcza” jest stroną pozwaną w 75 sprawach, z których wiele zostało wniesionych do sądów przez osoby posiadające powiązania polityczne²⁷. W 2024 r. Polska ponownie znalazła się wśród krajów nominowanych do tytułu „*SLAPP COUNTRY OF THE YEAR*”, co pozwala przyjąć, że problem powództw typu *SLAPP* jest w kraju nadal obecny²⁸.

Mimo funkcjonujących w polskim k.p.c. mechanizmów pozwalających na ochronę pozwanego przed oczywiście bezzasadnymi roszczeniami, problem powództw typu *SLAPP* pozostaje aktualny; zjawisko działań prawnych zmierzających do stłumienia debaty publicznej zostało już dostrzeżone w orzecznictwie²⁹. Elementy te rodzą potrzebę rozważenia, czy zasadne jest stworzenie odrębnych regulacji dotyczących powództw tego typu.

Argumentem przemawiającym przeciwko tworzeniu dodatkowych regulacji dotyczących powództw typu *SLAPP* jest wspomniana okoliczność, że k.p.c. zawiera mechanizmy chroniące pozwanego przed powództwami naruszającymi klauzulę dobrych obyczajów. Tworzenie odrębnych norm, dotyczących wyłącznie pozwów typu *SLAPP*, mogłoby zostać uznane za zbędne mnożenie przepisów. Kreowanie dodatkowych regulacji, które zawierają podobne mechanizmy stosowane w analogicznych sytuacjach, nie sprzyja ani przejrzystości, ani efektywności przepisów. Co więcej, może prowadzić do niespójności norm i wywoływać problemy interpretacyjne, zwłaszcza na gruncie ich wykładni. Rozproszenie mechanizmów prawnych odnoszących się zasadniczo do tego samego problemu to środek prowadzący do chaosu legislacyjnego.

Stanowisko to nie jest podzielane przez Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, który w swojej opinii na temat dyrektywy wskazał, że „z uwagi na zastosowanie planowanej dyrektywy jedynie do postępowań transgranicznych istotne są również działania zmierzające do wprowadzenia przez poszczególne państwa członkowskie analogicznych inicjatyw dotyczących postępowań krajowych. Ograniczenie do postępowań transgranicznych zapewni ochronę jedynie wybranym uczestnikom debaty publicznej, z pominięciem w szczególności lokalnych dziennikarzy, aktywistów czy sygnalistów. Kompleksowe działania przeciwko

²⁷ Zob. *ibidem*.

²⁸ Zob. *The European SLAPP Contest 2024*, <https://www.the-case.eu/latest/the-european-slapp-contest-2024/> (3.10.2024).

²⁹ Zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 3 listopada 2022 r., sygn. I ACa 1508/21, LEX nr 3499495.

SLAPP wymagają jednolitego podejścia zarówno w sprawach transgranicznych, jak i krajowych”³⁰.

Rozwiązanie problemu powództw typu *SLAPP* wymaga działań na wielu płaszczyznach. Polska ma obowiązek wprowadzenia w życie przepisów niezbędnych do wykonania dyrektywy do 7 maja 2026 r. Regulacje te ograniczone będą wyłącznie do spraw o charakterze transgranicznym. Brak analogicznych regulacji dotyczących spraw, które nie mają takiego charakteru, jak już wskazano, nie będzie sprzyjał harmonizacji prawa. Zróżnicowane procesowe traktowanie stron przez sąd, zależne wyłącznie od tego, czy sprawa ma charakter transgraniczny, czy też nie, nie jest zjawiskiem pożądanym. Szczególne regulacje dotyczące analizowanego zagadnienia mogłyby potencjalnie zniechęcić do wykorzystywania powództw typu *SLAPP*, stanowiąc wyraźny sygnał, że państwo chroni wolność słowa, działając w tym zakresie w sposób zapobiegawczy. Powyższe mogłoby prowadzić do umocnienia poczucia bezpieczeństwa osób angażujących się w debatę publiczną. Należy też zaznaczyć, że przepisy szczególne mogłyby przewidywać mechanizmy prawne precyzyjnie ukierunkowane na problematykę powództw typu *SLAPP*, co przyczyniłoby się do przyspieszenia postępowania sądowego w takich sprawach. Należy jednak ze szczególną uwagą rozważyć opracowanie przepisów prawnych celowanych w ten konkretny problem, zwłaszcza w sytuacji, gdy już funkcjonują mechanizmy prawne, które mogą mieć zastosowanie w przypadku wytoczenia powództw tego typu. Z uwagi na zobowiązanie Polski do wdrożenia przepisów niezbędnych do wykonania dyrektywy wydaje się, że harmonizacja przepisów prawa jest zasadna, jednak powinna być dokonana w sposób ograniczony do zmian niezbędnych dla osiągnięcia tego stanu.

Wobec aktualności zagadnienia powództw typu *SLAPP* oraz złożoność tej problematyki należy poszukiwać również pozaprawnych rozwiązań, które będą stanowiły odpowiedź na te wyzwania. Do rozwiązań tych można zaliczyć w szczególności zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat powództw tego typu oraz sposobów obrony przed nimi.

Kampanie społeczne przybliżające tematykę powództw typu *SLAPP* powinny wskazywać obywatelom sposoby obrony przed tymi zjawiskami, a jednocześnie uświadamiać podmiotom wytaczającym takie pozwy, że są one naganne i mogą podlegać ocenie prawnej w kontekście naruszenia klauzuli dobrych obyczajów i nadużycia prawa procesowego. Należy skoncentrować się na uświadamianiu istnienia tego zjawiska oraz sposobów ochrony przed nadużyciami, jakie powództwa te niosą. Brak wiedzy na temat możliwości obrony przed powództwami typu *SLAPP* może się przyczyniać do ograniczenia debaty publicznej. Informowanie społeczeństwa o występowaniu tego zjawiska, w tym negatywnych skutkach powództw typu *SLAPP* oraz sposobach obrony przed nimi, wymaga szerokiej

³⁰ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony osób...

kampanii edukacyjnej, która zwiększy świadomość obywateli. Powyższe powinno nastąpić równolegle z podjęciem działań legislacyjnych ukierunkowanych na przeciwdziałanie powództwom typu *SLAPP*.

Bibliografia

- Bazelon E., *Billionaires vs. the Press in the Era of Trump*, „The New York Times Magazine”, 22.11.2016, <https://www.nytimes.com/2016/11/22/magazine/billionaires-vs-the-press-in-the-era-of-trump.html> (22.08.2024).
- Błaszczak Ł., *Czy jest możliwe zastosowanie sankcji w postaci odrzucenia lub zwrotu apelacji wniesionej w warunkach nadużycia prawa procesowego?*, „Palestra” 2022, nr 1–2.
- Błaszczak Ł., *Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191(1) k.p.c.*, Warszawa 2021.
- Canan P., Pring G.W., *Studying strategic lawsuits against public participation: mixing quantitative and qualitative approaches*, „Law & Society Review” 1988, vol. 22, no. 2, https://www.researchgate.net/publication/267938840_Studying_Strategic_Lawsuits_against_Public_Participation_Mixing_Quantitative_and_Qualitative_Approaches (30.07.2024).
- Farhi P., *What really gets under Trump’s skin? A reporter questioning his net worth*, „The Washington Post”, 8.03.2016, https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/that-time-trump-sued-over-the-size-of-hiswallet/2016/03/08/785dee3e-e4c2-11e5-b0fd-073d5930a7b7_story.html (22.08.2024).
- Florczak-Wątor M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Ereciński, Warszawa 2023.
- Jurczyk T., *Prawa jednostki w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Warszawa 2009.
- Komunikat Prasowy Parlamentu Europejskiego, *Nowe przepisy unijne o powództwach mających tłumić głosy krytyki*, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240223IPR18074/nowe-przepisy-unijne-o-powodztwach-majacych-tlumic-glosy-krytyki> (26.10.2024).
- Kunicki I., *Kilka uwag na temat projektu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed ewidentnie bezpodstawnymi lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej”)*, „Kultura Prawna. Czasopismo Instytutu na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris” 2023, nr 6, <https://thelegalculture.com/legal/article/view/119/144> (26.10.2024).
- Nowicka Z., *Instrumenty ochrony przeciwko SLAPP-om w polskim postępowaniu cywilnym (analiza zagadnienia na tle projektowanych regulacji EU)*, „Państwo i Prawo” 2024, z. 1.
- Pring G.W., *SLAPPs: Strategic Lawsuits against Public Participation*, „Pace Environmental Law Review” 1989, no. 7, <https://digitalcommons.pace.edu/pelr/vol7/iss1/11> (30.07.2024).
- Richards R.D., *A SLAPP in the Facebook: Assessing the Impact of Strategic Lawsuits Against Public Participation on Social Networks, Blogs and Consumer Gripe Sites*, „The DePaul Journal of Art, Technology & Intellectual Property Law” 2011, no. 21, <https://via.library.depaul.edu/jatip/vol21/iss2/2/> (26.10.2024).
- Weitz K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Ereciński, Warszawa 2023.

Streszczenie

W kwietniu 2024 r. Parlament Europejski i Rada przyjęły dyrektywę w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywiście bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi. Polska ma obowiązek wdrożenia przepisów niezbędnych do wykonania tej dyrektywy do 7 maja 2026 r. Artykuł poświęcony został problematyce powództw typu *SLAPP*, których dotyczy dyrektywa, a jego głównym celem jest ustalenie, czy w polskim procesie cywilnym potrzebna jest odrębna regulacja powództw tego typu.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, powództwo typu *SLAPP*, regulacje anty-SLAPP

COUNTERACTING SLAPP LAWSUITS – SELECTED TOPICS

Summary

In April 2024, the European Parliament and the Council adopted the Directive on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded claims or abusive court proceedings („Strategic lawsuits against public participation”). The Directive must be transposed into national law by 7 May 2026. The article is dedicated to the issue of SLAPP lawsuits addressed by the directive, and its main objective is to determine whether a separate regulation for such lawsuits is needed in Polish civil proceedings.

Keywords: civil procedure, SLAPP Lawsuit, anti-SLAPP Law